

Universitat de Lleida

GUIA DOCENT
**SOCIETAT I CULTURA
CONTEMPORÀNIA**

Coordinació: MACIA FARRE, MARC

Any acadèmic 2022-23

Informació general de l'assignatura

Denominació	SOCIETAT I CULTURA CONTEMPORÀNIA		
Codi	100125		
Semestre d'impartició	2N Q(SEMESTRE) AVALUACIÓ CONTINUADA		
Caràcter	Grau/Màster	Curs	Caràcter
	Grau en Geografia	4	OPTATIVA
	Grau en Història	4	OPTATIVA
Nombre de crèdits assignatura (ECTS)	6		
Tipus d'activitat, crèdits i grups	Tipus d'activitat	PRAULA	TEORIA
	Nombre de crèdits	3	3
	Nombre de grups	1	1
Coordinació	MACIA FARRE, MARC		
Departament/s	HISTÒRIA		
Distribució càrrega docent entre la classe presencial i el treball autònom de l'estudiant	Hores Presencials: 60 Hores No Presencials: 90		
Informació important sobre tractament de dades	Consulteu aquest enllaç per a més informació.		
Idioma/es d'impartició	Classes: Català. Lectures: Català, castellà i anglès.		

Professor/a (s/es)	Adreça electrònica professor/a (s/es)	Crèdits impartits pel professorat	Horari de tutoria/lloc
MACIA FARRE, MARC	marc.macia@udl.cat	6	A concretar amb el professorat.

Informació complementària de l'assignatura

L'assignatura proposa l'estudi de la societat i la cultura en el món contemporani. S'exploraran els principals canvis socials i culturals des d'una perspectiva global al llarg dels segles XIX i XX. El curs s'organitza en cinc blocs temàtics (Introducció; Revolucions i cultures en conflicte; Cultura de guerra; Mort i Postguerra; Noves societats, noves cultures) que exploren la història de la societat i la cultura contemporània així com els seus protagonistes.

En l'aspecte metodològic l'assignatura empra elements de les metodologies de d'aprenentatge cooperatiu (*cooperative learning*), i l'aprenentatge centrat en l'alumnat (*student-centered learning*), adaptades als continguts del temari. Es requerirà a l'alumnat el seguiment de l'Avaluació Continuada mitjançant diverses proves individuals i en grup.

Objectius acadèmics de l'assignatura

Aquest curs està dissenyat per ensenyar als/les estudiants/es a trobar i aprendre recursos necessaris per a resoldre amb èxit tasques pròpies de la historiografia de forma independent. Ja que algunes de les proves del curs es duran a terme en forma de grup, els estudiants i les estudiants també aprendran a treballar en equip de forma eficaç, i a presentar el material de forma coherent i emfàtica, habilitats essencials per a la seva vida de postgraduats.

No hi haurà exàmens en aquesta assignatura ja que s'aplica una aproximació avaluadora centrada en l'alumnat de forma continuada. Això significa que l'alumnat perseguirà activament l'aprenentatge de les competències i objectius necessaris amb el guiatge del professorat. Les competències i objectius formatius de l'assignatura són els següents:

Objectius formatius
O1. Analitzar les variables que han provocat el canvi i les continuïtats socials al llarg de l'etapa contemporània.
O2. Comprendre les aportacions teòriques dels estudis de dones i de gènere en la seua aplicació a l'estudi de la realitat històrica.
O3. Analitzar les diferents formes de producció cultural en l'àmbit intel·lectual i popular.
O4. Forjar un esperit crític per tal de propiciar la discussió de problemes socials, culturals i polítics.
O5. Adquirir els mètodes, tècniques i instruments d'anàlisi per a poder examinar críticament les fonts històriques aplicant la perspectiva de gènere.

Objectius formatius

- O6. Distingir les transformacions socials i la incidència que tenen en els canvis culturals.
- O7. Identificar l'evolució de les relacions de gènere en àmbits econòmics, socials, polítics i culturals.
- O8. Fomentar entre l'alumnat perspectives crítiques encaminades a promoure situacions socials d'igualtat entre homes i dones.
- O9. Identificar les diverses formes d'estructuració del poder en les societats del passat i la seva producció cultural.
- O10. Situar els principals actors polítics relacionant-los amb el seu entorn cultural, social i econòmic.

Competències

Competències

- C1. Coneixement dels trets generals i detallats d'un període específic del passat més recent, centrat en un o més col·lectius humans concrets.
- C2. Capacitat per analitzar i interpretar textos referents a diferents canvis socials.
- C3. Capacitat per analitzar textos historiogràfics culturals.
- C4. Compromís social amb la pluralitat i diversitat de realitats de la societat actual, des del respecte als drets fonamentals i a la igualtat entre homes i dones; la igualtat d'oportunitats; la no discriminació i accessibilitat universal de les persones amb discapacitat i els valors d'una cultura de pau i democràcia.
- C5. Emprar amb propietat els conceptes, categories, teories i temes més rellevants de les diferents branques de la recerca històrica (econòmica, social, política, cultural, de gènere, entre d'altres), així com apreciar la importància que tenen per a la recerca els diversos contextos econòmics, polítics, culturals i socials.

Continguts fonamentals de l'assignatura

I. Introducció.

- 1.- Conceptes clau d'història de la societat i la cultura.
- 2.- Debats d'història social i història cultural.

II. Revolucions i cultures en conflicte.

- 3.- Gènere: dones i feminitats.
- 4.- Gènere: homes i masculinitats.
- 5.- Microhistòria.

III. Cultura de guerra.

- 6.- Casta, raça i tribu.
- 7.- Orientalisme.
- 8.- Identitat i diferència.

IV. Mort i postguerra.

9.- Memòria.

10.- Història de la mort.

11.- Interseccionalitat i feminismes multirracials.

V. Noves societats, noves cultures.

12.- Història social i investigació.

13.- Aproximacions socials i culturals a la salut.

14.- Estudis subalterns.

15.- Segle XXI i noves perspectives.

Eixos metodològics de l'assignatura

Sobre la metodologia

Com s'explica en la descripció de l'assignatura, en l'aspecte metodològic s'empren elements de les metodologies de l'aprenentatge cooperatiu (*cooperative learning*), i de l'aprenentatge centrat en l'alumnat (*student-centered learning*), adaptades als continguts del temari.

Debats

L'assignatura fomenta el debat entre l'alumnat com a forma d'aprenentatge. A fi d'assolir aquest objectiu, dins del calendari de treball s'han programat una sèrie de debats presencials a l'aula on l'estudiantat haurà de fer unes lectures obligatòries abans d'assistir-hi, haurà de treballar els textos i preparar per un debat moderat pel grup on es posaran a prova els seus coneixements i el seu treball individual i grupal dels textos. Els textos dels debats han estat seleccionats per la seva rellevància en la història de la societat i la cultura contemporànies i volen equilibrar el coneixement teòric i els casos pràctics en el desenvolupament de l'assignatura.

Assaig individual

Cada estudiant completarà una sèrie de breus assaigs individuals, centrant-se en un tema de societat i cultura contemporània tractat durant els debats. Aquests assaigs s'aniran treballant durant el curs però l'objectiu, en resum, és el de comprendre el pensament, la dialèctica i pràctica tangible d'aspectes de la societat i la cultura contemporània i situar-los en el seu context històric. Els assaigs són centrals en l'assignatura i necessaris per assolir les competències que l'alumnat haurà d'aprendre a dominar. L'alumnat tindrà múltiples oportunitats per obtenir *feedback* de les seves proves però, a canvi, haurà de dedicar el temps consignat en els 6 crèdits ECTS tant dins com fora de l'aula. D'altra banda, el professorat espera de cada alumne que sigui actiu i, per tant, contribueixi activament com a membre del seu grup.

Tutories obligatòries

Per tal de garantir la qualitat de l'aprenentatge s'establiran 1 tutoria obligatòria per a cada alumne al llarg del calendari de l'assignatura. En aquestes tutories l'alumnat enviarà amb anterioritat al professor una proposta d'ordre del dia de la tutoria amb els punts a tractar. La tutoria tindrà una durada màxima de 30 minuts obligant a

l'alumnat a ser clar, expeditiu i concret en la resolució de dubtes. El professor es reserva sempre la potestat d'incloure un punt en l'ordre del dia per tal de clarificar problemes derivats de l'activitat a l'aula. La manca d'assistència o realització d'aquestes tutories suposarà una penalització en l'avaluació final.

Participació i assistència

L'alumnat també serà avaluat, com indica el Pla Docent, en termes de participació i assistència a les classes al llarg de l'assignatura. L'assistència en tot el procés de l'assignatura és imprescindible ja que d'ella depèn l'assoliment dels objectius i competències necessàries per a superar la matèria, amb l'excepció d'aquells casos degudament justificats als quals se'ls hi oferirà una avaluació adaptada (vegeu la secció "Avaluació"), o una Avaluació Única (examen). L'alumnat que segueixi l'Avaluació Continuada presencial podrà absentar-se de dues classes injustificadament sense que afecti la seva puntuació en l'avaluació, però qualsevol absència posterior sense justificar tindrà un impacte en la seva nota de participació. L'única absència no justificada excusable és per malaltia, la qual haurà de ser explicada satisfactòriament en un termini màxim d'una setmana mitjançant justificat mèdic o equivalent, amb l'evident generositat per part del professorat donades les circumstàncies excepcionals fruit de la crisi del COVID-19.

Conducta de l'estudiantat

La Universitat de Lleida està compromesa amb els més alts estàndards d'integritat acadèmica i honestedat. De l'alumnat s'espera que estigui familiaritzat amb aquests estàndards en especial en relació a l'honestedat acadèmica i a mantenir les polítiques de la UdL pel que fa a aquesta qüestió. A l'alumnat se l'encoratja a familiaritzar-se amb allò que li proporciona la lectura del Codi Ètic de la UdL (<http://www.udl.cat/export/sites/universitat-lleida/ca/galleries/docs/udl/docs/CodiEticUdL.pdf>) i evitar cap comportament que pugui resultar, potencialment, en sospites d'engany, plagi, mala interpretació i/o participació en una ofensa. La deshonestedat acadèmica és una ofensa seriosa i pot resultar en un insuficient en la nota de l'assignatura. Per a més informació sobre el plagi vegeu l'apartat web corresponent de la Biblioteca de la UdL (<https://biblioguies.udl.cat/comcitar/plagi>).

El professorat també espera de cada estudiant que mostri el respecte apropiat vers el docent, els/les altres estudiants i el format del curs en general amb actituds com, per exemple, connectar-se a classe a l'hora, i assegurar-se que les activitats a l'aula, com classes magistrals o debats, no seran interrompudes per telèfons mòbils, entre d'altres casuístiques. En la mateixa línia d'actuació, el professorat espera que les respostes en les enquestes de professorat aportin un *feedback* útil al professorat. Les enquestes són una eina útil a la qual l'alumnat ha de tenir respecte metodològic i honestedat acadèmica.

Si esteu interessats en llegir els detalls d'allò que la Universitat requereix de l'alumnat, el professorat i del grau en Història, si us plau feu un cop d'ull a la web corresponent als estudis d'Història (<http://www.historia.udl.cat/ca/index.html>).

Comunicació per correu-e

El professorat sempre estarà disponible per a consultes, *feedback* i consells en general per correu-e, però això ha de tenir lloc de forma respectuosa i apropiada. Per tal de mantenir un diàleg positiu i respectuós, convindria que us adreceu al vostre interlocutor amb el tracte corresponent.

Activitat	CODIFICACIO / descripció / tipologia TPD	O*	G*	HP*	HNP*
Classe magistral (M)	Vegeu el programa de l'assignatura.	O1, O2, O3, O6, O7, O8	1	25	

Seminaris (S)					
Pràctiques (P)	Debats i classes pràctiques.	O4, O5, O9, O10		25	20
Treballs (T)	Assaigs.	O4, O5, O9, O10	4		70
Tutories (Tut)	Tutories obligatòries de grup.	O4, O5	4	10	
Altres (AA)					
Avaluació (AV)					
TOTAL				60	90

O: Objectiu. G: número de grups implicats en l'activitat. HP: hores presencials de l'alumne. HNP: hores no presencials de l'alumne.

Pla de desenvolupament de l'assignatura

Data	Calendari de treball
	Setmana 1. Introducció.
9 febrer	Introducció a l'assignatura.
10 febrer	"Conceptes clau d'història de la societat i la cultura". Classe magistral i pràctica.
	Setmana 2. Introducció.
16 febrer	"Debats d'història social i història cultural". Classe magistral i pràctica.
17 febrer	"Debats d'història social i història cultural". Classe magistral i pràctica.
	Setmana 3. Gènere i microhistòria.
23 febrer	"Gènere: dones i feminitats". Classe magistral i pràctica.
24 febrer	"Gènere: dones i feminitats". Classe magistral i pràctica.
	Setmana 4. Gènere i microhistòria.
2 març	"Gènere: homes i masculinitats". Classe magistral i pràctica.
3 març	"Gènere: homes i masculinitats". Classe magistral i pràctica.
	Setmana 5. Gènere i microhistòria.
9 març	"Microhistòria". Classe magistral i pràctica.
10 març	"Microhistòria". Classe magistral i pràctica.
	Setmana 6. Cultura de guerra.
16 març	"Casta, raça i tribu". Classe magistral i pràctica.
17 març	"Casta, raça i tribu". Classe magistral i pràctica.

	Setmana 7. Cultura de guerra.
23 març	“Orientalisme”. Classe magistral i pràctica.
24 març	“Orientalisme”. Classe magistral i pràctica.
	Setmana 8. Cultura de guerra.
30 març	“Identitat i diferència”. Classe magistral i pràctica.
31 març	“Identitat i diferència”. Classe magistral i pràctica.
	Setmana 9. Mort i postguerra.
13 abril	“Història de la mort”. Classe magistral i pràctica.
14 abril	“Història de la mort”. Classe magistral i pràctica.
	Setmana 10. Mort i postguerra.
20 abril	“Memòria”. Classe magistral i pràctica.
21 abril	“Memòria”. Classe magistral i pràctica.
	Setmana 11. Mort i postguerra.
28 abril	“Interseccionalitat i feminismes multiracials”. Classe magistral i pràctica.
	Setmana 12. Noves societats i noves cultures.
4 maig	“Història social i investigació”. Classe magistral i pràctica.
5 maig	“Història social i investigació”. Classe magistral i pràctica.
	Setmana 13. Noves societats i noves cultures.
12 maig	“Aproximacions d'història social i cultural a la salut”. Classe magistral i pràctica.
	Setmana 14. Noves societats i noves cultures.
18 maig	“Estudis subalterns”. Classe magistral i pràctica.
19 maig	“Estudis subalterns”. Classe magistral i pràctica.
	Setmana 15. Segle XXI i noves perspectives.
25 maig	“Segle XXI i noves perspectives”. Classe magistral i pràctica.
26 maig	“Segle XXI i noves perspectives”. Classe magistral i pràctica.

Sistema d'avaluació

La nota reflectirà de forma rigorosa el treball de l'alumnat en l'assignatura, d'acord amb els estàndards que es demanen a la *Normativa d'avaluació de la UdL*. L'alumnat ha d'entendre que el professorat mantindrà estàndards alts, esperarà que l'alumnat dediqui un esforç considerable a l'aula i que serà empès i reptat per tal

d'estimular el seu interès científic i acadèmic, en cap cas per a perjudicar-lo. Si us plau, assegureu-vos de tenir el temps, l'energia i la motivació per a dur a terme les tasques demandades.

Com indica la *Normativa d'avaluació de la UdL* l'alumnat té dret a una Avaluació Continuada (que s'adaptarà a les necessitats de l'alumnat per decisió del professorat) o a una Avaluació Única (examen). A més, els estudiants que combinin els seus estudis amb una feina a temps complet tenen dret a demanar avaluació alternativa en un termini de 5 dies des del començament del semestre. Per més informació, envieu un correu electrònic a academic@lletres.udl.cat o adreceu-vos a la Secretariade la Facultat de Lletres.

Mecanismes d'avaluació	Codificació / descripció-criteris / tipologia TPD	Observacions	O*	Activitat	%*
Assistència i participació (As)	Assistència i participació a les classes.		O1, O2, O3, O6, O7, O8		20
Taller d'avaluació (TA)					
Informe (In) / Treballs (T)	Debats, assaigs individuals.		O4, O5, O9, O10		80
Altres (A)					
TOTAL					100

O: Objectiu. %: percentatge en la nota final.

Sobre l'avaluació consulteu el document "Normativa de l'avaluació i la qualificació de la docència en els Graus i Màsters de la UdL" (http://www.udl.cat/export/sites/universitat-llleida/ca/udl/norma/.galleries/docs/Ordenacio_academica/Normativa-davaluacio-i-qualif.-graus-i-masters-Udl-modif.-CG-24-07-2018.pdf).

Bibliografia i recursos d'informació

Ja que aquesta és una assignatura d'aprenentatge basat en l'experiència, la lectura al complet de la bibliografia recomanada en la Guia Docent no és obligatòria sinó que ha de servir com a recomanació general i de lectura voluntària per a tenir una comprensió acadèmica del temari. Al mateix temps l'alumnat hauria de buscar els seus propis recursos, amb l'ajuda del professorat, i compilar la seva pròpia llista bibliogràfica. Finalment en diverses de les activitats de l'aula es requerirà la lectura d'articles acadèmics o capítols de llibre per tal de completar les tasques, aquests recursos bibliogràfics s'oferiran a través del Campus Virtual al llarg del curs.

Álvarez Lázaro, P. (ed.). *Librepensamiento y secularización en la Europa contemporánea*. Madrid: UPCO, 1996.

Anderson, P. *Consideraciones sobre el marxismo occidental*. Madrid: Siglo XXI, 1978.

Arnaldez, Roger [et al.]. *Islam: civilización y sociedades*. Madrid: Siglo XXI, 2006.

Arnold, Paul. *Con los sabios místicos del Japón*. Buenos Aires: Dédalo, [1986].

Aróstegui, Julio. *La Investigación histórica: teoría y método*. Barcelona: Crítica, 1995.

Beauvoir, Simone de. *El Segundo sexo*. [Madrid]: Cátedra, Universitat de València i Instituto de la Mujer, 2005.

Berlin, I. *El fuste torcido de la humanidad. Capítulos de historia de las ideas*. Barcelona: Península, 1995.

—, *El sentido de la realidad. Sobre las ideas y su historia*. Madrid: Taurus, 1998.

Bernal, J. D. *Historia social de la ciencia*. 2 vols. Barcelona: Península, 1977.

Berzun, J. *Del amanecer a la decadencia. 500 años de vida cultural en Occidente (de 1500 a nuestros días)*. Madrid: Taurus, 2001.

Beyme, K. von. *Teoría política del siglo XX. De la modernidad a la postmodernidad*. Madrid: Alianza, 1994.

Burrow, J. W. *La crisis de la razón. El pensamiento europeo: 1848-1914*. Barcelona: Crítica, 2001.

Busquet, J. *El sublim i el vulgar. Els intel·lectuals i la cultura de masses*. Barcelona: Proa, 1998.

Calinescu, M. *Cinco caras de la modernidad. Modernismo, vanguardia, decadencia, "kitsch", postmodernismo*. Madrid: Alianza, 2003.

Camps, V. (ed.). *Historia de la ética. III. La ética contemporánea*. Barcelona: Crítica, 1989.

Castiñeira, A. (ed.). *Europa a la fi del segle XX*. Barcelona: Acta, 1990.

Charle, Christophe. *Los intelectuales en el siglo XIX. Precursores del pensamiento moderno*. Madrid: Siglo XXI, 2000.

Cheng, Anne. *Historia del pensamiento chino*. Barcelona: Edicions Bellaterra, 2002.

Cruz Hernandez, M. *Historia del pensamiento en el mundo islámico*. 3 vols. Madrid: Alianza, 1996.

Delacampagne, Ch. *Historia de la filosofia en el siglo XX*. Barcelona: Península, 1999.

Deutsch, E. *Cultura y modernidad. Perspectivas filosóficas de Oriente y Occidente*. Barcelona: Kairós, 2001.

Droz, J. (ed.). *Historia general del socialismo*. 4 vols. Barcelona: Destino, 1976-1983.

Eagleton, Terry. *La idea de cultura*. Barcelona: Paidós, 2001.

Fontana, Josep. *Introducció a l'estudi de la història*. Barcelona: Crítica, 1997.

—, *La història dels homes*. Barcelona: Crítica, 2000.

Freedman, M.; Laet, S. J. de; Barraclough, G. *Corrientes de la investigación en ciencias sociales*. Madrid: Tecnos i UNESCO, 1981.

Furet, F. *El pasado de una ilusión*. Mèxic: Fondo de Cultura Económica, 1995.

García de Cortázar, F.; Lorenzo Espinosa, J. M. *Historia del mundo actual, 1945-1995*. 2 vols. Madrid: Alianza, 1996.

Hernández-Pacheco, J. *Corrientes actuales de la filosofía. La Escuela de Frankfurt. La filosofía hermenéutica*. Madrid: Tecnos, 1996.

—, *Corrientes actuales de filosofía. II. Filosofía social*. Madrid: Tecnos, 1997.

Heyden-Rynch, V. von der. *Los salones europeos. Las cimas de una cultura femenina desaparecida*. Barcelona: Península, 1998.

Hobsbawm, Eric J. *La Era del imperio: 1875-1914*. Barcelona: Labor, 1989.

—, *La Era de la Revolución, 1789-1848*. Barcelona: Crítica, 1997.

—, *Historia del siglo XX: 1914-1991*. Barcelona: Crítica, 2000.

- lañez, E. *Historia de la literatura. Vol. 9. Literatura contemporánea (después de 1945)*. Barcelona: Tesys i Bosch, 1995.
- Johnson, P. *Intelectuales*. Barcelona: Javier Vergara, 2000.
- Julià, J. *Un segle de lectura. Assaigs de literatura contemporània i el seu estudi*. Barcelona: Edicions 62, 2002.
- Kung, H. *El cristianismo y las grandes religiones*. Madrid: Europa, 1987.
- Lechte, J. *50 pensadores contemporáneos esenciales*. Madrid: Cátedra, 1996.
- Levy, B. H. *Las aventuras de la libertad*. Barcelona: Anagrama, 1992.
- Loizaga, P. (dir.). *Diccionario de pensadores contemporáneos*. Barcelona: Emecè, 1996.
- Mainer, J. C. *De postguerra (1951-1990)*. Barcelona: Crítica, 1994.
- Martino, G. de; Bruzzese, M. *Las filósofas y las mujeres protagonistas en la historia del pensamiento*. Madrid: Cátedra, 2000.
- Moeller, Ch. *Literatura del siglo XX y Cristianismo*. 6 vols. Madrid: Gredos, 1970-1995.
- Mosse, G. L. *La cultura europea del siglo XIX*. Barcelona: Ariel, 1997.
- , *La cultura europea del siglo XX*. Barcelona: Ariel, 1997.
- Nash, Mary. *Experiencias desiguales: conflictos sociales y respuestas colectivas: siglo XIX*. Madrid: Síntesis, 1994.
- Ory, P. (dir.). *Nueva historia de las ideas políticas*. Madrid: Mondadori, 1992.
- Pedrolo, M. de. *El llegir no fa perdre l'escriure*. Lleida: Pagès editors, 1994.
- Puigjaner, J. M. *Nosaltres no ens donem per vençuts. Dels anys 60 cap a la fi de segle*. Barcelona: Claret, 1995.

Sáez Rueda, L. *Movimientos filosóficos actuales*. Madrid: Trotta, 2001.

Sánchez Ron, J. M. *El siglo de la ciencia*. Madrid: Taurus, 2000.

Savory, R. M. (ed.). *Introduction to Islamic civilisation*. Cambridge: Cambridge University Press, 1976.

Scruton, R. *Historia de la filosofía moderna. De Descartes a Wittgenstein*. Barcelona: Península, 2002.

Sentmartí, R. (ed.). *Clàssics del nacionalisme*. Barcelona: Pòrtic, 2001.

Simón, Emilio de Santiago. *Las Claves del Mundo Islámico: 622-1945*. Barcelona: Planeta, 1991.

Sorlin, P. *Cines europeos, sociedades europeas. 1939-1990*. Barcelona: Paidós, 1996.

Spence, Jonathan D. *En busca de la China moderna*. Barcelona: Tusquets, 2011.

Stromberg, R. N. *Historia intelectual europea desde 1789*. Madrid: Debate, 1990.

Thompson, E. P. *La formación histórica de la clase obrera: Inglaterra, 1780-1832*. Barcelona: Laia, 1977.

Triadú, J. *La ciutat dels llibres*. Barcelona: Proa, 1999.

Vallespin, F. (ed.). *Historia de la teoría política*. 6 vols. Madrid: Alianza, 1991-1995.

Vilanova, E. *Història de la teologia cristiana. III. Segles XVIII, XIX i XX*. Barcelona: Herder/Facultat de Teologia de Catalunya, 1989.

Watson, P. *Historia intelectual del siglo XX*. Barcelona: Crítica, 2002.